

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

XXI КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКІ ЧИТАННЯ

Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Центрально-Східній Європі

Тези доповідей міжнародної наукової конференції
у межах проєкту «Східноукраїнський центр європейських досліджень /
Eastern Ukrainian Centre of European Studies (EAUCES – ERASMUS-JMO-
2024-COE 101176972)

Харків – 2025

Затверджено до друку рішенням наукової ради Центру болгаристики та балканських досліджень імені М. Дринова Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 5 від 26 травня 2025 р.)

Редакційна колегія:

Миколенко Д. – (головний редактор) доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії, директор Центру болгаристики та балканських досліджень імені Марина Дринова

Журавльов Д. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Коваленко Т. – кандидатка історичних наук, доцентка кафедри нової та новітньої історії

Крютченко М. – кандидатка історичних наук, старша викладачка кафедри нової та новітньої історії

Непрядка Н. – кандидатка економічних наук, доцентка кафедри міжнародних економічних відносин та логістики

Станчев М. – доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії

Страшнюк С. – кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії

Ченчик Д. – кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії

Черненко О. – кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри міжнародних відносин

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Центр болгаристики та балканських досліджень імені М. Дринова

Тел.: 0970844930

E-mail: sntistfak@gmail.com; web: <https://karazin.ua/universitet/structure/naukovi-ustanovy/tsentr-bolharystyky-ta-balkanskykh-doslidzhen-imeni-m-dryno/>

XXI Кирило-Методіївські читання. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Центрально-Східній Європі: Тези доповідей міжнародної наукової конференції (м. Харків, 23 травня 2025 р.). Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025. 36 с.

Тематика тез репрезентує тематичний спектр проблем, що є актуальними для історії країн Центральної та Південно-Східної Європи. Опубліковано у межах проєкту «Східноукраїнський центр європейських досліджень / Eastern Ukrainian Centre of European Studies (EAUCES – ERASMUS-JMO-2024-COE 101176972)

РОЗДІЛ I

На шляху до загальноєвропейського культурного і ментального простору?

***До питання коренів європейської своєрідності української культури –
православні братства у процесі формування європейської культури
суспільства***

Фьольдварі Шандор

Дебреценський університет (Угорщина)

alexfoldvari@gmail.com

Православні братства та унійні базиліани дуже багато діяли на терені розвитку по європейському шляху, а саме в галузі друкарства та культури освіти. Цей процес називається «конфесіоналізацією», тобто будівництвом інститутів, формуванням догм та розвитком особистих поглядів і свідомості громадян у масовому вимірі. Однак це не відбулося на російських землях, а тому європейська громадянська культура в Україні має п'ятисотрічну історію – на всіх землях польсько-литовської Речі Посполитої, але на жодних російських землях цього ще не могло бути в той час.

Як доказав академік Ісаєвич, у книгах, друкованих на українських землях, у перед- та післямовях, також гравюрах показувалися впливи польського бароко. В текстах та в орнаментиці теж. Рівень оформлення та друкування книг тут була набагато вище, чим у Московії – це підкреслюється навіть російськими академіками: «Зіставлення української книжкової орнаментики з московською напрошується само собою і провести його неважко». Дещо необхідно підкреслити. Соціально-економічна база: державна і церковно-ієрархічна монополія в Москві, а в Україні приватне «меценатство», часом громадська підтримка, особисте підприємництво. Унаслідок того, що братства працювали на ринок, а завдяки того, що братські друкарні були малого розміру – отже легко і скоро реагували на очікування ринку (порівнюючи з московським великим «Печатным двором», тобто «Друкованим двором»); а братські друкарні не тільки могли, а й хотіли працювати на ринок (поки величезний бегемот в Москві діяв за указами царя) – в цьому можемо бачити явища «конфесіоналізацію». Щодо виникнення братств, польський історик білоруського походження Миронович стверджує, що вирости вони з цехів, а

тому, що католики вимагали грошові та матеріальні послуги, проти яких члени цехів та інші громадяни виступали разом, отже сформулювали асоціації мирян, а ці ж асоціації розвивалися в братства мирян.

У ранньомодерний час у Східній Європі існувала величезна держава, а саме Річ Посполита, тобто Польсько-литовська співдружність. Формою держави була шляхетська Республіка, тобто короля обирали. Напроти у Росії всемогутній цар міг би відрізати бороду боярин, якби вони не корилися, і якби вони постійно не перебували при царському дворі в Москві, щоб вони вдома не підбурювали до повстання проти всемогутнього царя – у той час на українських і білоруських землях процвітала вільна держава, в якій дворяни самі вибирали свого короля, а Король був не всемогутнім, а слугою Республіки, слугою Речі Посполитої.

На українських територіях вже у XVI столітті трошки формувалася давньоукраїнськомовна еліта теж, і це українсько-свідоме, антипольське, православне дворянство, спрямоване проти польської католицької знаті, будівельником української ідентичності, вже зіграло свою роль у русі друкарства, у початковому розвитку української літературної мови, та формуванні національної самосвідомості. Повний переклад Біблії був здійснений «конфесіоналізацією»: на православних землях України, діяльністю православного громадянства і православного зятя був обумовлений переклад Біблії в Острозі 1581 р.

А це правда, що Ісаєвич не включав у дослідження термін «конфесіоналізація», хоч він багато займався тими явищами, які підтримують теорему відбування тої ж конфесіоналізації на українських теренах, яка «конфесіоналізація» відбулася у західній Європі, відповідно парадигмі Рейхардта й Шеллінга. Отже, у цьому напрямку пропонується й очікується проводити дослідження – у цьому ми не згодні з А. Брюнінгом, але ми тої думки, що тут зовсім європейські процеси могли відбутися. Фундаментальним аспектом «конфесіоналізації» є інституційна система. Щоб говорити про «конфесіоналізацію», для цього потрібна автономія релігійних інститутів, про

яку ми можемо говорити у Польсько-литовській співдружності, а майже ні у російській царській державі, у котрої церква була простим інструментом царської влади. Також необхідна полеміка, тобто релігійні суперечки, для розроблення догм у ході дебатів – ці битви між уніатами та православними були досить кривавими, у результаті чого з'явилися й мученики. А теж необхідно формулювати догми й слідувати конфесіям – це було досягнуто за допомогою полемічної літератури. А також необхідно змінити роль держави (залежне від того, що підтримує будування інститутів релігійної культури) – збільшення відбулося у випадку унії, бо підтримало було королем Польщі унійні інститути; у той же час також скоротилася участь держави при діяльності цивільних релігійних товариств (братств), діяльності яких розширилися нецерковні, тобто цивільні інститути релігійного (тобто культурного) життя.

Висновки. Громадський (буржуазний) розвиток був значним в умовах конституційної монархії Речі Посполитої – але неможливим у московської авторитарної царської держави. Українські братські друкарні та братські школи були явищами громадянського (тобто ранньобуржуазного) суспільства. Отже, європейське громадянське суспільство має на українських землях свої корені, щодо суспільно-культурного розвитку.

Польська асиміляційна політика на українських землях: відколи вести відлік?

Лунін Сергій

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

serhii.lunin@karazin.ua

У соціолінгвістичній історії України й Білорусі три важливі події лишаються майже поза увагою: занепад руської мови як «канцелярської» через впровадження польського права (1435); заборона вживати її ж для укладання документів у Литві (1696); наказ Комісії народної просвіти про викладання в усіх школах польською (1783).

Дослідникам доведеться відповісти на таке питання: чи йдеться про послідовну, хоч і переривчасту лінію асиміляційної політики, чи ці події безпосередньо не пов'язані?

Проведення такої лінії від XV ст. багатьом здається сумнівним. Канцелярською мовою Польщі була латина, яку вживали аж до кінця XVIII ст. – попри те, що польська з середини XVI ст. набуває значного престижу.

Проблема полягає в стимулах. Якщо реформу 1783 р. спричинили почуття національні, то спочатку мотивація була конфесійною. Латина сприймалася як мова діловодства в католиків, на противагу кирилиці й записуваним нею мовам.

Ненависть до «схизми», що з кінця XIV до початку XVI ст. неодноразово призводила до спроб сприяти наверненню русинів на католицтво, підтверджують численні приклади.

Вагомим наслідком впровадження польського права стає занепад руської мови, позбавленої дуже важливого для середньовіччя регістру. Дослідники довели, наприклад, якого потужного удару завдала аналогічна заборона 1539 р. окситанській мові.

Думку Грушевського й Мартеля про те, що мовно-культурні зміни на українських землях частково були наслідком свідомої настанови на дискримінацію, підтверджує, серед іншого, наступне: у Руському воєводстві звична мова трималася у приватному діловодстві щонайменше до 1506 р.; гарантії Люблінської унії про офіційний вжиток руської в прилучених до Корони воєводствах часто порушувалися, що спричиняло протести місцевої шляхти (до 1638 р.).

Отже, припущення про послідовність асиміляційної політики – попри її спершу конфесійні та лише згодом національні мотиви (між якими чіткої межі не існувало) – не можна відкидати як цілком необґрунтоване.

***Тюркські народи Півдня України як чинник формування української
ментальності***

Кубріцька Єва

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

22iff.ye.kubritska@std.npu.edu.ua

У вітчизняній історіографії існувало кілька схем трактування історичного процесу: «традиційна» схема російської історії», яку створювали в контексті «триєдинства братніх народів», «звичайна схема «руської» історії...» Михайла Грушевського, як антитеза вищенаведених позицій та радянський наратив, похідний від імперського, хоч рушійним критерієм якого були соціальні стани, а не народи. Усі вони були покликані легітимізувати владу, різнилася лише мета: виправдати імперську експансію або довести власну окремішність історичного поступу, як це робив М. Грушевський.

Виклики сьогодення вимагають нових підходів до розуміння і вивчення власної історії, своєї ментальності. В сучасній історіографії «визрів» новий мультифронтирний гранд-наратив історії України, який охоплює всі періоди її розвитку. Його основний ідейний стрижень – полікультурність українських земель, яка формувалася протягом віків. У часи, коли поставала українська державність, а згодом і зародки нації, у пізньому середньовіччі та ранньому модерні, Південь України був частиною сфери впливу тюрків – одного з представників Східного світу.

У передмові до праці «Півтори тисячі років разом. Спільна історія українців і тюркських народів» Петро Кралюк цитує В'ячеслава Липинського: «Липинський твердив, що наша багатостраждальна історія зводиться до фатального питання: хто – кочівник чи хлібороб – переможе у нас? А найбільшою нашою національною трагедією є те, що досі не зміг перемогти у нас ні один, ні другий; що ми не стали міцною державою кочівників, державою юрби, державою охлократичною, якою стала заповнена своїми кочівниками великоруська Московщина, але не стали ми державою й хліборобською, бо кочівників серед нас була велика кількість. Тому ми, вважав Липинський, на

фатальному пограниччі між «цивілізацією плуга» і «цивілізацією степу». Всі свої войовничі державні елементи ми віддавали кочовій Москві, а найбільше культурні хліборобські елементи – Польщі...». Формула «погані» кочовики і «нещасні» землероби може лише шкодити не тільки формуванню уявлень про становище українського населення, а й загальному самоусвідомленню народу, який ототожнює себе з «жертвою».

Але П. Кралюк не є прихильником вищенаведеної тези й влучно виписав кредо для всіх науковців, які досліджуватимуть історію взаємодій тюрків і слов'ян-українців: «Не демонізувати конфлікти, але й не ідеалізувати взаємодію між цими двома сторонами, які представляли різні цивілізації».

Не один тюркський народ проїхав верхи у нашій історії - й вона має приклади як конфронтації, так і взаємовпливів та спільного протистояння ворогові. Згадаймо хоча б битву на Калці, коли руські князі стали пліч-о-пліч з половцями проти наступу монголо-татар. З іншого боку, знаємо і про криваве протистояння та образ татар як «лихих чужинців» в літературі та фольклорі.

Козаки – найяскравіший приклад синтезу цивілізацій з обох боків кордону. Завоювання козаками військового іміджу у Європі та статусу «захисників православ'я» за умови запозиченої техніки бою, лексем та частково стилю життя у тюрків-мусульман видається сучасному досліднику парадоксальним явищем, але тогочасні джерела це доводять. «Релігійний кордон був ключовим виявом інакшості, фокусував на собі всі поділи, найвиразніше уособлював «чужість» конкурента з протилежного боку Степу, а прапор віри справно виконував функцію каталізатора й виправдання конфронтації. Проте й загострене для всіх у ранньомодерні часи релігійне питання було не здатне обособити християнських і мусульманських суб'єктів. Для козацтва ніяке «бусурманство» сусідів, ніяке усвідомлення себе захисником «Святого Хреста» не абсолютизували турка, татарина, ногайця як «ворога» й не було перешкодою для взаємодії на різних рівнях, включно з інтеграцією козаків у мусульманське середовище, а мусульман – у козацьке, і навіть проживанням останніх у козацьких анклавів без переміни віри».

Один із основних маркерів самоідентифікації – мова. Деякі слова, які активно вживаються українцями сьогодні – це запозичення з тюркської мови, що природно перекочували внаслідок торгівельних, військових та просто сусідських відносин народів. Ольга Яковець навела приклади таких лексем: «Тюркський вплив на українську мову можна прослідкувати, проаналізувавши козацьку військову термінологію: кіш, курінь (відповідно кошовий та курінний отамани), булава, осавул, бунчук, джура, ватага, барабан, сурма, табір, майдан тощо. Також відомо, що козаки довгий час називали рушницю янчаркою чи яничаркою. Одяг та зовнішній вигляд також мали в собі багато тюркського – шаровари, оселедці, довгі вуса, високі шапки (кучми), довгополі каптани та широкі пояси (очкури). У побуті козаки використовували такі слова, як калита, кисет, тютюн, люлька, тарань, чабак та шатро».

Варто згадати про ще одне явище, яке втілювалося у автономістських прагненнях організації власного життя. Українські хутори стали таким собі маркером бажання особистості. «У певному сенсі, Хмельниччина – це було повстання «села», точніше привільного хутора, де немає ніяких урядників, проти міста. Під впливом козаків у суспільній думці України утвердився антиміський дискурс з ідеалізацією сільського чи хутірського життя... «Селянськість», хуторянство (не без впливу козаків) стало прикметною рисою української свідомості, яка дає про себе знати до дня сьогоднішнього». Попередниками хуторів можна вважати зимівники, які були козацьким аналогом тюркських кишляків.

Периферійна географічна позиція й сприятливі кліматичні умови для випасання худоби зробили Південь України частиною великої номадичної цивілізації, й протягом віків тут проживали тюрки – від аварів до кримських татар та османів. Сусідство з представниками Східного Світу не лишилося безслідним для слов'ян-українців. Ментальність людей, які жили на кордоні вбирала в себе ті елементи, які найорганічніше й природньо в неї вписувалися. Приклади таких взаємовпливів бачимо у лексиці, способі життя, військовому мистецтві українського козацтва, топонімічних даних. Концепція

мультифронтирного грантнративу, яка набирає популярності в сучасній українській історичній науці, пропонує осмислення процесів на території нашої держави під призмою полікультурності та локальної етнічної неоднорідності населення. Такий підхід може дати відповідь на питання нашої ментальної ідентичності, складників та причин, які її сформували.

***Поглиблення взаємовідносин Болгарії з європейськими державами в
оцінках газети «Киевлянин»***

Хижняк Ігор

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

kurtkacobeina@gmail.com

Вибір зовнішньополітичного вектору розвитку був одним з важливих викликів для Болгарії на початку ХХ ст. Складною проблемою тут ставало збереження дипломатичних стосунків із Російською імперією й поступове поглиблення відносин із європейськими державами, зокрема з Австро-Угорщиною. Явною демонстрацією подібного поглиблення стосунків стали події пов'язані з проголошенням незалежності Болгарського князівства, а також стартом Анексійної кризи, коли Болгарія та Австро-Угорська імперія розпочали активно взаємодіяти задля досягнення власних політичних пріоритетів. У цьому контексті доволі цікавим постає питання висвітлення зовнішнього курсу країни на сторінках російської регіональної преси, котра традиційно приділяла значну увагу політиці балканських держав.

У дослідженні здійснено спробу виявити особливості репрезентації відносин Болгарії з європейськими державами газетою «Киевлянин» у контексті Анексійної кризи 1908 р.

Видання «Киевлянин» станом на 1908 р. було одним з найбільш приватних видань південного-заходу Російської імперії, маючи наклад близько 12 тис. примірників. Газета мала консервативне політичне спрямування й подавала закордонні події крізь призму зовнішньополітичних пріоритетів Росії.

Методологію дослідження складають конструктивістський підхід, а також поняття «образу» як форми репрезентації тих чи інших явищ.

З початком Анексійної кризи газета «Киевлянин» почала активно подавати матеріали, пов'язані з оцінками болгарської політики. Видання часто оцінювало зовнішню політику Болгарії негативним чином. На найбільшу критику наражалося зближення князівства з Австро-Угорщиною. У контексті цього зближення Болгарія обвинувачувалася в нехтуванні як своїми власними інтересами, так і інтересами слов'янських народів Балкан. Подекуди, князівство намагалися зобразити в якості країни-маріонетки Австро-Угорщини. Такі оцінки явним чином були пов'язані з тим, що політика Болгарії йшла в розріз з інтересами Російської імперії.

Отже, видання «Киевлянин» приділяло суттєву увагу поглибленню відносин Болгарії з європейськими державами, в цілому не надаючи йому позитивних оцінок. Найбільш несприятливо консервативна газета сприймала зближення Болгарського князівства з Австро-Угорською імперією, створюючи в цьому контексті негативні образи держави.

РОЗДІЛ II

Виклики для економічної та інформаційної безпеки країн регіону: історія і сучасність

Конкуренція румунських та буджацьких портів у XIX - початку XX ст.

Шевченко Андрій

Лощинівська гімназія Саф'янівської сільської ради

Ізмаїльського району Одеської області

shew7961@ukr.net

Конкуренція портів Буджака (Ізмаїл, Рені) з румунськими (Галац, Суліна та Браїла) висвітлена фрагментарно у працях І. Анцупова, В. Пастернака, Д. Шемякова. Авторі відзначали монополію іноземних компаній в експорті продовольства, проблема конкуренції портів не висвітлювалася. Визначення особливостей цієї конкуренції дозволить краще дослідити обсяги дунайської торгівлі імперської доби.

На початку XIX ст. публіцисти відзначили зростання конкуренції з боку портів Валахії та Молдавії. П. Стойкович зазначив: «Дунайські князівства почали вивозити хліб за нижчими цінами. У 1829 р. Галац отримав статус «порто-франко».

Іншою причиною стала слабка інфраструктура вітчизняних портів. У порту Рені не було елеватора, доків, елінгу, товарних комор. «Біля митниці знаходиться пристань, де завантажувалися невеликі судна»

Урядовець Ю. Гагемейстер відзначив подальше погіршення становища портів: «Ізмаїл, Рені не витримують конкуренції з боку Галаца та Браїли ... Зернові сховища Ізмаїла можуть зберігати лише 150 тис. четвертей, Рені – ще 60 тис., тоді як Браїли – 200 тис. четвертей». Він вимагав влаштувати поромну переправу р. Прут, страхувати вантажі в Ізмаїлі та Рені, бо «Браїла та Галац мали розвинену систему кредиту та страхування».

За румунського панування (1856-1878 рр.) щорічно до Галаца з Рені доставляли 50 тис. четвертей зерна, 80 % кукурудзи з Буджака вивозилися через Галац, Браїла.

Після повернення дунайських портів до Росії 1878 р. російський консул у Галаці писав: «Іноземні пароплави не відвідують Рені. Тут немає елеватора, доків, елінгу, залізничної гілки до пристані». Інженер Л. Поляков доставлення

пропонував збудувати на пристані Рені пакгаузи та нову митницю, надати їй право безмитного зберігання імпортованих товарів на складах.

План Полякова було частково втілено: 1878 р. побудували залізницю Рені – Бендери, подовжено пристані в Ізмаїлі, Рені. Однак Румунія у Галаці та Суліні збудувала зерносклади з автоматичним завантаженням зерна, видавали позики до 80 % ринкової вартості зерна. Фрахти були вдвічі дешевшими для судновласників. Вдвічі знизили комісійні витрати на доставку зерна. Зерно до російських портів оподатковувалося у 5 - 9 франків за вагон. Натомість зерно до румунських портів оподатковувалося 1/4 коп. за пуд. Тому, російським портам Буджака так і не вдалося подолати конкуренцію з боку румунських. Їх монополію потіснив лише Одеський порт, а порти Буджака лишилися «данниками румунських фірм».

Початок розбудови системи водопостачання у Софії: європейські впливи

Кравітз Альона

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

alena.zhitneva@ukr.net

Після звільнення Болгарії від Османської імперії Софія зіткнулася з гострою нестачею води, яка сповільнила її перетворення на модерне європейське місто. Значний вплив на розвиток водопостачальної системи справили європейські інженери, яких запрошували до Болгарії, щоб переймати у них досвід.

Актуальність дослідження зумовлена розкриттям малодослідженого аспекту міської історії, а саме як розвиток системи водопостачання визначав демографічні процеси та соціально-економічний розвиток Софії. Новизна роботи полягає в уточненні ініціатив міської влади щодо розбудови системи водопостачання у місті.

Історіографія теми містить дослідження болгарських науковців, зокрема роботи І. Іванова і П. Радева. Основним джерелом для аналізу стали

електронні ресурси Регіонального історичного музею Софії, зокрема стаття «Истории от София: старите водоизточници».

Методологія дослідження базується на методі аналізу, системному підході, а також була застосована концепція трансферу знань.

Після звільнення Болгарії від османів у 1878 р. Софія залишалася невеликим містом з примітивною інфраструктурою. Усвідомлюючи тяжкість проблеми, влада Софії ініціювала створення централізованої системи водопостачання. Це був проєкт Джорджі Белова та Кубасова, що розпочався у 1884 році. До співпраці були залучені й європейські інженери, це були майстри з Швейцарії та Італії, а саме архітектори Герман Майєр та Маріано Пернігоні. Це було значним кроком уперед: вода тепер надходила централізовано, з мінімальним ризиком забруднення.

Важливим технічним рішенням стало впровадження системи підземних водогонів із чавунних труб, які були більш довговічними та гігієнічними порівняно з дерев'яними конструкціями. Також було застосовано багатоступеневу систему фільтрації води, подібну до тієї, що використовувалася в Берліні. Важливу роль відігравали європейські меценати, зокрема брати Георгій і Богдан Прошек з Чехії та підприємці з Німеччини Едуард Наудашер і Ойген Мюльгаупт.

Таким чином, система водопостачання Софії пройшла значний розвиток: від колодязів до централізованого водопроводу з очисними спорудами. Європейський вплив став ключовим фактором цього процесу, що підтверджує важливість міжнародної співпраці у сфері міського планування як у XIX столітті, так і сьогодні.

Економічна безпека: генеза поняття та українська новела на практиці

Булгакова Ольга

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

o.bulgakova@karazin.ua

Сформований після завершення Холодної війни підхід до вивчення проблем економічної безпеки, трактованої як однієї з ключових засад національної безпеки будь-якої держави, від самого початку почали сприймати як належний, вкрай рідко надаючи йому критичне переосмислення з погляду універсальності застосування й концептуальної однозначності.

Найпершою ґрунтовною роботою після колапсу біполярної системи міжнародних відносин унаслідок розпаду СРСР стала «Концепція безпеки» Болдуїна Д. А. 1997 року, в якій автор зробив низку вельми актуальних для сьогоденної геополітики висновків, зокрема визначивши, що економічна безпека, екологічна безпека, безпека особистості, а також соціальна і воєнна безпека є різними формами безпеки як такої, а не принципово різними концепціями.

Наступною важливою «перехідною» працею можна вважати книгу «Економічна безпека – занедбаний вимір національної безпеки?», у висновках якої Роніс Ш. Р. наголошує на обставині, що стала на той момент нормою і полягає в «розмиванні» відмінностей або повній їх відсутності між зовнішніми (іноземними) і внутрішніми (вітчизняними) проблемами. Під цим мається на увазі відсутність пріоритизації з боку держав щодо сприйняття цих загроз, а відтак обумовлюється необхідність запобігання та боротьби з означеними одночасно, починаючи передусім з економічного рівня, оскільки кордони країн мають «менше значення, ніж будь-коли» щодо спроможності захисту, зважаючи на глобалізацію, інтеграцію та інноватизацію світового ринку і всіх його елементів.

Саме тому досвід України щодо шляхів «досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки» («Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року», чинна досі) в умовах тривалої повномасштабної війни із Російською Федерацією, відзначеної масштабністю гібридних злочинних актів, є абсолютно безпрецедентним для всього регіону Центрально-Східної Європи й, відповідно, найкращим прикладом із законодавчого та виконавчого втілення.

Політика кібербезпеки Балтійського регіону

Перепелкін Іван

Ягеллонський університет (Республіка Польща)

ivan.perepelkin@student.uj.edu.pl

Регіон Балтійського моря наразі є одним з найбільш напружених районів Європи, а Росія потенційно кидає виклик міжнародному порядку, провокуючи нову конфронтацію з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО).

У цьому контексті країни Балтії – Литва, Латвія та Естонія – розвивають свої можливості кібербезпеки, що є цікавим прикладом того, як можуть діяти малі держави з агресивним сусідом. Сприйнята загроза стимулює розвиток кіберможливостей, і політики надають пріоритет зусиллям щодо зміцнення своїх цифрових можливостей.

Ця розвідка має на меті вивчити проблеми безпеки, з якими стикаються країни Балтії в цифровому середовищі, та їхні стратегії підвищення компетенцій з розвитку цифрового потенціалу. Крім того, наше дослідження зосереджено на зусиллях країн Балтії щодо створення та зміцнення кіберможливостей, які служать основою для їхньої політики кібербезпеки.

Для цього були використані дані Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI), а також такі методи дослідження, включаючи кількісний, якісний та порівняльний аналіз. Цей підхід мав на меті оцінити та порівняти прогрес у цифрових можливостях серед країн Балтії.

Крім того, було проведено аналіз стратегічних документів, щоб отримати уявлення про перспективу кожної країни щодо кібербезпеки та визначити можливості для розвитку цієї галузі з урахуванням наявних ресурсів.

Висновки відображають прагнення країн Балтії посилювати власну кіберстійкість, що переважно зумовлено потенційною загрозою з боку Росії. Дослідження акцентує на складному взаємозв'язку між соціально-економічними чинниками та рівнем кіберспроможностей держави. Підсумково зазначено, що розвиток та укріплення кіберінфраструктури є важливою

складовою їхньої стратегії безпеки, що водночас зміцнює регіональну стабільність і посилює колективну оборону НАТО.

***Еволюція безпекового співробітництва України та Великої Британії
(2014–2024)***

Петренко Денис

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Після анексії Криму та початку російської агресії на сході України у 2014 році безпекове співробітництво між Україною та Великою Британією набуло нової актуальності. Посилення двосторонньої взаємодії стало відповіддю на загрози європейській безпеці, та відобразило намір Великої Британії посилити свою роль у регіоні, особливо після Brexit та реалізації стратегії «Глобальна Британія».

З початком російської агресії Велика Британія виступила одним із найбільш активних західних партнерів України, надаючи не тільки політичну, а й практичну військову підтримку. Було започатковано тренувальну місію ORBITAL, яка згодом стала фундаментальним елементом українсько-британського безпекового співробітництва.

У 2017–2021 роках відбулося суттєве поглиблення взаємодії, зокрема активізація британської підтримки реформ сектору оборони України, постачання озброєння, а також проведення спільних навчань і консультацій. Визначальною стала рамкова угода 2021 року про кредитну підтримку розвитку спроможностей Військово-Морських Сил України.

Після 24 лютого 2022 року Велика Британія значно збільшила військово-технічну допомогу Україні, зокрема надання сучасного озброєння (протитанкові системи NLAW, ракети Storm Shadow тощо), а також розширила тренувальні програми для українських військових. Лондон зайняв одну з найактивніших позицій на міжнародній арені щодо підтримки України.

З призупиненням Operation Orbital в Україні, Велика Британія швидко започаткувала нову, ще масштабнішу навчальну програму — Operation

Interflex. Запущена у червні–липні 2022 року, вона перенесла тренування українських військових на територію Сполученого Королівства.

Основна мета Interflex – швидка базова підготовка українських військовослужбовців, багато з яких мали мінімальний або нульовий військовий досвід, для ведення бойових дій на передовій. Мінімальний курс триває п'ять тижнів і включає поводження зі зброєю, тактичну медицину, основи міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів), тактику патрулювання, ведення бою в умовах сільської та міської місцевості, а також у траншеях. Для навчання використовуються закуплені АК-подібні гвинтівки, аналогічні тим, що застосовуються в Збройних Силах України. Кожен рекрут отримує комплект спорядження, вартістю близько 4500 фунтів стерлінгів.

Отже, безпекове співробітництво України та Великої Британії протягом 2014–2024 років зазнало суттєвої еволюції. Від початкової дипломатичної підтримки перейшли до масштабного стратегічного партнерства з глибоким військово-технічним та політичним компонентом. У нових геополітичних реаліях ця співпраця стала одним із ключових елементів європейської безпеки та основою для подальшого розвитку відносин двох країн.

Торгові суперечки між США та ЄС за часів першої адміністрації

Дональда Трампа

Василенко Михайло

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

belgum1936@gmail.com

Президентство Дональда Трампа внесло і продовжує вносити глобальні зміни в систему міжнародних і торговельних відносин. Торговельні війни і суперечки стали нормою для першої адміністрації президента Трампа (2017–2020 років).

Джерельна база складена з офіційних урядових документів, що стосуються введення нових тарифів, торговельних угод і правил торгівлі, а

також із новинних статей низки американських і європейських видань, серед яких The New York Times, Politico, Washington Post, Fox News та інших, а також із особистих заяв президента Трампа та інших офіційних осіб, пов'язаних із торговельними суперечками.

У цій роботі досліджуються причини та наслідки торговельних суперечок між Сполученими Штатами та Європейським Союзом. Важливість роботи полягає в кількох пунктах. По-перше, це, звісно ж, важливість аналізу наслідків суперечок для Європи та Америки. Торговельні відносини Європи та США мають величезний вплив на громадян обох сторін, їхні економіки та тенденції майбутнього розвитку. По-друге, в реаліях другої адміністрації Трампа не менш важливо вивчити події часів першої адміністрації. Розуміючи події першого терміну президента Трампа, можна передбачити можливі дії і під час другого. Політика Трампа, спрямована на ізоляціонізм і «тарифний кийок», докорінно змінює усталені підвалини міжнародних відносин і відкриває нову главу в політиці багатьох країн.

Економіка і торгівля для президента Трампа є питанням національної безпеки США. Економічна незалежність і домінування в торгівлі — основа американського благополуччя.

Європа в уявленні Дональда Трампа є ненадійним союзником і партнером для США, і тому введення тарифів на сталь та алюміній було для президента США логічною дією, спрямованою на реалізацію національних інтересів. Перша адміністрація Дональда Трампа здійснила різкі зміни в традиційній політиці США. Європа у відповідь сама почала вводити мита на низку американських товарів (зокрема на джинси, мотоцикли).

Торгові суперечки між США і Європою — це важлива подія, яка демонструє, що навіть найближчі геополітичні союзники можуть вступати в протистояння на ґрунті торгівлі та захисту національних інтересів.

РОЗДІЛ III

Політичний транзит країн

Центрально-Східної Європи

***Проект союзу “від моря до моря” Адама Чарторийського в контексті
інтеграційних процесів Центральної Європи: ідеї, виклики та історична
спадщина***

Погребняк Ілля

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ipruaro@gmail.com

У фокусі доповіді – проект Адама Єжи Чарторийського (1770-1861) про створення федеративного союзу народів Центрально-Східної Європи під проводом відновленої Речі Посполитої. Наукова проблема полягає у необхідності визначення історико-ідейного генезису зазначеного концепту, його змісту та місця в широкому контексті регіональних інтеграційних процесів XIX–XXI ст.

Серед основних проаналізованих джерел: дипломатичні документи часів перебування Чарторийського на посаді міністра закордонних справ Російської імперії (1804–1806 рр.) та в період керівництва готелем «Ламбер» (1831–1861); мемуари князя, офіційна та приватна кореспонденція; політичні меморандуми і публікації Чарторийського (наприклад, «Essai sur la diplomatie» 1830 р.); документальні матеріали геополітичної платформи «Three Seas». Окремо відзначаємо праці М. Дзевановського (1913–2005), присвячені аналізу проєктів «Інтермаріуму» Адама Єжи та Ю. Пілсудського.

У доповіді подано бачення Чарторийським центрально-східноєвропейської федерації, заснованій на ідеях національної автономії, взаємної безпеки та співпраці на протипагу імперській загрозі з боку Росії, Австрії та Османської імперії. Демонструється, що проєкт князя ґрунтувався на традиціях Речі Посполитої, просвітницьких концептах федералізму та космополітизму і був покликаний модернізувати класичну концепцію політичного союзу на основі національних ідентичностей. Міжмор'я стикнулося зі значними викликами, які не сприяли його реалізації: суперечностями між народними рухами і всередині них, несприятливими геополітичними обставинами та слабкістю політичних еліт регіону.

У висновку встановлено, що хоча проєкт Чарторийського не був реалізований тоді, його ідеї мали довготривалу інтелектуальну спадщину. Вони вплинули на пізніші федералістські та конфедералістські пропозиції інтеграції регіону у XX ст. (у баченні Пілсудського), а сьогодні резонують у дискусіях щодо регіональної співпраці, насамперед у межах сучасної ініціативи Тримор'я.

***Виникнення та реалізація проєкту чехословацько-польського
міждержавного союзу (1939–1943 рр.)***

Шилін Микола

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

nazarlevkovuch@gmail.com

Актуальність дослідження зумовлена тривалою присутністю конфедеративних ідей у Центрально-Східній Європі. Часто згадують концепцію “Міжмор'я” Ю. Пілсудського, проте інші подібні проєкти залишаються недооціненими. Чехословацько-польський союз мав реальний шанс на втілення, але залишився нереалізованим. Українська історіографія фактично не висвітлює це питання.

Джерельна база представлена архівними документами, листуванням політиків, газетами, деклараціями, спогадами учасників. Важливими є праці Масарика та Бенеша, багато документів опубліковано у вигляді збірника, як то “Československo-polská jednání o vytvoření konfederace: 1939-1943”, у якій містяться масштабний об'єм інформації з даної теми. У польській історіографії виділяється підхід П. Вандич, його дослідження охоплюють генезу ідеї, ставлення великих держав, аналіз трьох спроб покращення відносин між Чехословаччиною та Польщею. Дослідження Т. Кіселевського підтверджують висновки Вандича. Важливий внесок здійснили М. Згурняк та І. Колендо. Чеська історіографія менш розвинена, проте значну увагу темі приділили Е. Таборський і Я. Немечек.

Методи: історико-пошуковий, структурно-типологічний, індукція, аналіз і синтез. Вони допомогли комплексно розглянути джерела та сформулювати загальні висновки.

Наукова новизна: удосконалено висновки попередників, залучено нові документи Міноборони Чехії, визначено роль СРСР у провалі переговорів. Аналіз підтвердив вплив зовнішніх сил на процес і засвідчив саботаж процесу об'єднання із боку Чехословаччини під тиском Москви.

Висновки: ідея союзу зародилася у федеративних традиціях регіону. Визначено ключові причини провалу: різні геополітичні орієнтири, територіальні суперечки, зміни міжнародного контексту. Велика Британія підтримувала ідею федерації, проте зростаючий вплив СРСР змусив Чехословаччину відмовитися від перемовин. Практичні висновки можуть допомогти у формуванні сучасних інтеграційних моделей, уникненні конфліктів та ефективному плануванні майбутніх об'єднань.

***Формування історичної пам'яті постсоціалістичного суспільства
Болгарії (методологічний підхід)***

Бойко Ольга

Запорізький національний університет

oli4kaboyko@gmail.com

Упродовж останніх десятиліть спостерігається значне піднесення інтересу до вивчення історичної пам'яті в країнах, що постали на руїнах Радянського Союзу. Зі здобуття національної державності та незалежності ці держави колишнього соціалістичного блоку ініціювали глибокий процес ревізії історичного наративу та активного пошуку власних національних ідентичностей. Перед суспільствами постала нагальна потреба у подоланні наслідків колоніальної історико-культурної спадщини, формуванні принципово нової системи ціннісних орієнтирів та об'єднанні зусиль навколо ключових завдань національного та державного будівництва. Історична пам'ять, що фіксується в традиціях, обрядах, народній творчості, легендах та

міфах, попри свою фрагментарність, демонструє вражаючу здатність фіксувати у свідомості поколінь визначальні історичні події та інтегрувати історичні знання в різноманітні форми світоглядного осмислення минулого досвіду.

Метою даного дослідження є розробка та обґрунтування методологічного підходу для комплексного аналізу процесу формування історичної пам'яті у постсоціалістичному суспільстві Болгарії. Дослідження спрямоване на визначення ключових теоретичних підходів, методів та інструментів, що дозволять дослідити особливості переосмислення історичного минулого, вплив «політики пам'яті» на конструювання національної ідентичності, а також роль різноманітних соціокультурних чинників (освіта, медіа, культура, комеморативні практики) у формуванні колективних уявлень про історію Болгарії після падіння соціалістичного режиму.

У наукових дослідженнях історичної пам'яті панує думка про те, що маніпулювання спогадами та колективною пам'яттю перетворилося на потужний інструмент впливу на індивідуальну та суспільну свідомість. У працях істориків, що зосереджуються на проблематиці історичної пам'яті, найбільш розробленою є тема «політики пам'яті», яка вивчає роль політичних проєктів та державного замовлення у формуванні й закріпленні певних ціннісних орієнтирів та знань про минуле задля досягнення конкретних соціально-політичних цілей. Сучасні історичні міфи та історична свідомість стали важливими об'єктами наукового аналізу. Значний емпіричний та теоретичний матеріал, накопичений західними істориками та політологами, що висвітлює роль історичної пам'яті в минулому та сьогоденні суспільно-політичного життя народів Центрально-Східної Європи, привертає пильну увагу вітчизняних науковців, які починають розглядати пам'ять як особливу категорію пізнання та усну історію як специфічний метод її дослідження.

Розвиваючись на перетині соціогуманітарних наук, завдяки вагомим внескам психологів, філософів, соціологів та лінгвістів, феномен пам'яті став

предметом *міждисциплінарного дослідження*. Концепція комеморації, або «спільної пам'яті», започаткована в соціології (М. Хальбвакс), отримала подальший розвиток у теорії ментальностей (П. Нора, Ф. Ар'єс, М. Фуко), теорії комунікації (Дж. Онг) та семіотиці (Томпсон). З цією концепцією тісно пов'язані такі поняття, як культурна, соціальна та історична пам'ять, «контрпам'ять», «місця пам'яті», «історична правда», «історичний досвід», «комунікативна традиція» та інші. Ключовим поняттям для методологічного підходу цього дослідження є «політика пам'яті», зміст якого полягає у визначенні кола подій, які підлягають запам'ятовуванню, та ракурсу їхнього згадування. Зазвичай, «політика пам'яті» розуміється у двох основних аспектах: по-перше, як політичний контроль над процесами запам'ятовування, спрямований на селекцію, замовчування або ідеологічне викривлення історичних фактів, та, по-друге, як політичне використання пам'яті в контексті легітимації певних явищ, феноменів, процесів, походження та існування конкретних соціальних груп чи політичних режимів. «Політика пам'яті» полягає у здійсненні контролю правлячою верхівкою або домінуючою елітою над конструюванням знань та уявлень про минуле, що досягається через інтерпретацію історії, організацію системи масової історичної освіти (державне замовлення на навчальні підручники з офіційно затвердженим курсом історії), формування музейної та архівної інфраструктури, монументальну пропаганду, створення літературних та мистецьких творів, застосування різноманітних форм міфологізації (відзначення державних свят, використання символіки, встановлення меморіалів), впровадження певної топоніміки (перейменування населених пунктів, вулиць тощо), а також використання засобів масової інформації.

Основою методологічного підходу даного дослідження є загальноприйняті в науковому середовищі методи до історіографічного аналізу та синтезу, доповнені загальнонауковими методами індукції та дедукції. Теоретико-методологічна база дослідження базується на поєднанні методів досліджень пам'яті (Memory Studies), постколоніальної критики та

імперських студій. Студії пам'яті виступають об'єднуючою ланкою для цих теоретико-методологічних парадигм, формуючи ключову методологічну перспективу, з позицій якої здійснюється аналіз образів епохи соціалізму в конструктах історичної пам'яті сучасної Республіки Болгарія, що продукуються її політичними та інтелектуальними елітами.

На додаток до зазначених підходів, у роботі застосовуються метод історії понять (*Begriffsgeschichte*), метод дискурс-аналізу та метод конкретних випадків (*case study*). Застосування методу історії понять передбачає дослідження витоків та еволюції історичної пам'яті в контексті постсоціалістичної трансформації болгарського суспільства, ідентифікацію специфічних значень, яких набували ключові поняття в різних контекстах, виявлення розбіжностей у їхньому розумінні, а також аналіз способів їхнього конструювання та реконструкції.

Метод дискурс-аналізу буде використано для детального вивчення конкретного документального матеріалу, включаючи наукову літературу, публікації в пресі та документи політичних партій сучасної Болгарії, що стосуються питань історичної науки.

За допомогою методу конкретних випадків (що передбачає всебічне вивчення окремого феномену, проблеми або прикладу) буде розглянуто процеси інструменталізації та ідеологізації образів Народної Республіки Болгарія та життя болгарського суспільства в період соціалізму в політичному, суспільно-політичному та художньому дискурсі сучасної Болгарії.

Таким чином, інтеграція методів історіографічного дослідження та сучасних теоретико-методологічних підходів створює необхідну основу для успішного вирішення поставлених у роботі дослідницьких завдань. Ключові теоретичні рамки, що поєднують історіографічний аналіз із сучасними міждисциплінарними підходами, такими як студії пам'яті, постколоніальна критика та імперські студії, були визначені. Обґрунтовано доцільність застосування методології історії понять, дискурс-аналізу та методу конкретних випадків для глибокого вивчення особливостей переосмислення минулого,

впливу «політики пам'яті» та ролі різноманітних соціокультурних чинників у конструюванні колективних уявлень про історію Болгарії після 1989 року. Розроблена методологічна база є необхідним інструментарієм для подальшого емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення специфіки формування історичної пам'яті в болгарському суспільстві, аналіз механізмів конструювання національної ідентичності в умовах постсоціалістичної трансформації та європейської інтеграції, а також оцінку впливу політичних та соціокультурних процесів на еволюцію колективних уявлень про минуле Болгарії. Запропонований методологічний підхід дозволить всебічно дослідити феномен історичної пам'яті, враховуючи його складну взаємодію з політичними, соціальними та культурними контекстами сучасного болгарського суспільства. Варто зазначити, що методологія вивчення політики пам'яті демонструє швидкий прогрес та постійне оновлення теоретико-методологічного інструментарію для подальшого розвитку дослідження.

«Дистрибуційні коаліції» як бар'єри демократизації: вибіркова ефективність західних механізмів «зв'язків» і «важелів» у політичному транзиті Центрально-Східної Європи

Сингаєвська Дарія

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

dsynhaievska@gmail.com

Теорія Манкура Олсона про формування «дистрибуційних коаліцій» – альянсів між представниками державного апарату та впливовими соціетальними агентами, які вибірково до своїх інтересів обмежено чинять структурні реформи – здатна запропонувати пояснення непевності демократичного транзиту у Центрально-Східній Європі. Лише масштабні політичні потрясіння – війна або різка зміна зовнішньополітичного вектора – здатні зруйнувати еквілібріум дистрибуційних альянсів. У державах, що розвиваються, ці коаліції виживають через обмеженість ресурсів державного апарату та вразливість до впливу агентів. Це певним чином описано Джоелом

Мігдалом як «сильні суспільства і слабкі держави». У цьому контексті особливої ваги набуває питання, чому західні стимули демократизації – такі як «зв'язки» (linkage) та «важелі» (leverage), як їх окреслили Стівен Левіцький та Люкан Вей – спрацювали лише вибірково в пострадянському просторі. Під «зв'язками» маються на увазі глибокі економічні, освітні, культурні й соціальні контакти з Заходом, тоді як «важелі» – це зовнішній вплив у вигляді фінансової допомоги в обмін на реформування. Найбільших успіхів у демократизації досягли ті держави, які одночасно мали сильні зв'язки з Заходом та були організаційно спроможними. Там, де не виконувалася перша умова, можемо припустити, що створювалися умови прихильні до встановлення недемократичних режимів. Як показують С. Левіцький і Л. Вей, рівень організаційної потуги режимів (тобто здатність контролювати парламент, силові органи, суди) став визначальним чинником: там, де ця спроможність була високою, авторитарні режими змогли утвердитися; де вона була обмеженою – виникали гібридні режими з елементами змагального авторитаризму.

Euroskepticism in Transition: Memory, Politics, and the Reframing of European Identity in Ukraine

Nekhaienko Oksana

V. N. Karazin Kharkiv National University

O.V.Nekhaenko@karazin.ua

The Euroskeptic discourse in Ukraine, which was actively shaped between 2014 and 2022, has undergone significant transformations, making it increasingly difficult to identify in the public sphere. While criticism of European integration was previously articulated openly in political, media, and public discussions, after 2022, it has almost entirely disappeared or transitioned into latent forms. However, this disappearance should not be interpreted as the complete eradication of counter-discourse; rather, it has been displaced into less visible domains or reconfigured into an internal critique of European policies. At the same time, Euroskepticism in

Ukraine cannot be examined in isolation from historical memory, as it is closely linked to the legacy of the Soviet past, nostalgic narratives, and regional differences in perceptions of the European project. Collective memory plays a crucial role in shaping the acceptance or rejection of European identity: for some, the EU represents a guarantee of democratic development, while for others, it symbolizes the loss of national sovereignty and the threat of cultural assimilation. In 2014–2022, anti-European discourses in Ukraine were primarily based on critiques of the "Brussels dictate," economic dependence, and the perceived incompatibility of European values with the so-called "traditional" Ukrainian society. After 2022, these motifs were largely replaced by an overwhelming public endorsement of European integration. However, there is insufficient evidence to conclude that Euroskeptic sentiments have entirely disappeared; rather, they have shifted in terms of their modes of expression. Examining these transformations allows us not only to trace the dynamics of political discourse but also to assess the depth of changes in Ukraine's collective memory, as the country now finds itself at a critical juncture in redefining its identity and strategic direction.

Contemporary Ukrainian society presents a unique case in which the public space has been almost entirely cleansed of overt Euroskepticism. This development is driven by institutional factors (legal restrictions, the closure of pro-Russian media, a decisive political realignment) and profound shifts in societal attitudes following 2022. Nevertheless, the complete disappearance of critical discourse regarding the EU seems unlikely, especially considering the complex socio-economic challenges, adaptation processes, and differentiated perceptions of European standards across various social groups. A crucial question in this context is whether Ukraine has undergone a genuine reassessment of its European identity or whether its current pro-European stance is primarily an adaptive response to the conditions of wartime necessity.

The interplay between Euroskeptic discourse and memory politics represents a key dimension of this transformation. In Ukraine, collective memory has long been a contested space between different historical narratives advocating for either

European integration or alternative geopolitical orientations. The Soviet legacy, which promoted the idea of the West as a threat or competitor, provided fertile ground for skepticism toward European integration. Conversely, the tradition of Ukrainian modernization and pro-European values, particularly those revived during periods of national reawakening, formed the opposing pole of this debate. Since 2014, the struggle over memory has become particularly acute: decommunization, the reassessment of the Soviet past, and the gradual detachment from Russian historical narratives have paved the way for the reorientation of public perceptions toward Europe.

However, this shift does not imply the immediate eradication of historical barriers. Certain segments of society, including the older generation, residents of deindustrialized regions, and members of traditional religious communities, may continue to harbor skepticism toward Europe, albeit in a modified form. Contemporary Euroskepticism is evolving: rather than manifesting as outright opposition to integration, it is increasingly expressed as a critique of specific aspects of European policies, such as economic constraints, migration challenges, or the requirements for internal reforms. These tendencies indicate a shift from radical rejection to selective acceptance of European integration, aligning more closely with broader European trends in internal EU criticism.

Given these dynamics, the study of the transformation of Euroskeptical discourse in Ukraine is not merely a matter of political analysis but also a crucial indicator of changes in collective memory and public consciousness. Will Ukraine emerge as a country that unequivocally embraces the European model of development, or will it seek to construct a distinct identity that incorporates a critical reevaluation of European norms? Could a resurgence of Euroskepticism occur in the future if the integration process fails to meet societal expectations? These questions remain open, and their resolution will shape the trajectory of societal transformation in Ukraine in the years to come.

**Вищі навчальні заклади та інші установи, студенти, аспіранти та
співробітники яких беруть участь у конференції**

- Дебреценський університет (Угорщина).
- Запорізький національний університет.
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Лощинівська гімназія Саф'янівської сільської ради Ізмаїльського району Харківської області.
- Національний університет «Києво-Могилянська академія».
- Український державний університет імені Михайла Драгоманова.
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Ягеллонський університет (Республіка Польща).

ЗМІСТ

Розділ I. На шляху до загальноєвропейського культурного і ментального простору?

- Фьольдварі Шандор.** До питання коренів європейської своєрідності української культури – православні братства у процесі формування європейської культури суспільства..... 4
- Лунін Сергій.** Польська асиміляційна політика на українських землях: відколи вести відлік?..... 6
- Кубріцька Єва.** Тюркські народи Півдня України як чинник формування української ментальності..... 8
- Хижняк Ігор.** Поглиблення взаємовідносин Болгарії з європейськими державами в оцінках газети «Киевлянин»..... 11

Розділ II. Виклики для економічної та інформаційної безпеки країн регіону: історія і сучасність

- Шевченко Андрій.** Конкуренція румунських та буджацьких портів у XIX – початку XX ст..... 14
- Кравітз Альона.** Початок розбудови системи водопостачання у Софії: європейські впливи 15
- Булгакова Ольга.** Економічна безпека: генеза поняття та українська новела на практиці 16
- Перепелкін Іван.** Політика кібербезпеки Балтійського регіону 18
- Петренко Денис.** Еволюція безпекового співробітництва України та Великої Британії (2014–2024)..... 19
- Василенко Михайло.** Торгові суперечки між США та ЄС за часів першої адміністрації Дональда Трампа 20

Розділ III. Політичний транзит країн Центрально-Східної Європи

- Погребняк Ілля.** Проєкт союзу “від моря до моря” Адама Чарторийського в контексті інтеграційних процесів Центральної Європи: ідеї, виклики та історична спадщина 23

Шилін Микола. Виникнення та реалізація проєкту чехословацько-польського міждержавного союзу (1939–1943 рр.).....	24
Бойко Ольга. Формування історичної пам'яті постсоціалістичного суспільства Болгарії (методологічний підхід).....	25
Сингаєвська Дарія. «Дистрибуційні коаліції» як бар'єри демократизації: вибіркова ефективність західних механізмів «зв'язків» і «важелів» у політичному транзиті Центрально-Східної Європи.....	29
Nekhaenko Oksana. Euroskepticism in Transition: Memory, Politics, and the Reframing of European Identity in Ukraine	30

Наукове видання

XXI Кирило-Мефодіївські читання.
Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Центрально-Східній
Європі

Тези доповідей міжнародної наукової конференції

Українською, англійською мовами

Укладач: Андрій Гребінник

Тексти подаються в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за підбір, точність та достовірність наведених фактів, економіко-статистичних даних та інших відомостей. Опубліковано у межах проєкту «Східноукраїнський центр європейських досліджень / Eastern Ukrainian Centre of European Studies (EAUCES – ERASMUS-JMO-2024-COE 101176972)

61022, Харків, майдан Свободи, 6,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна